

Тетяна Подковенко,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри теорії та історії держави
і права Тернопільського національного
економічного університету

МЕДІАЦІЯ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ

Розкрито роль і значення медіації як альтернативного способу вирішення правових конфліктів. Зазначено, що не випадково медіація як альтернативний спосіб врегулювання спорів розвинена у міжнародній практиці. Відмічено, що європейське співтовариство приділяє значну увагу медіації як альтернативному способу вирішення спорів у різних сферах життя суспільства.

Ключові слова: медіація, врегулювання спорів, примирні процедури, переговори, медіатор, альтернативна форма вирішення спорів.

Подковенко Т.

Медиацiя: международно-правовые стандарты

Раскрыто роль и значение медиацiи как альтернативного способа разрешения правовых конфликтов. Подчеркнуто, что не случайно медиацiя как альтернативный способ урегулирования споров развита в международной практике. Отмечено, что европейское сообщество уделяет значительное внимание медиацiи как альтернативного способа разрешения споров в различных сферах жизни общества.

Ключевые слова: медиацiя, урегулирование споров, примирительные процедуры, медиатор, альтернативная форма разрешения споров.

Podkovenko T.

Mediation: international legal standards

The article reveals the role and importance of mediation as an alternative way of solving legal conflicts. It is no accident that mediation as an alternative way of settling disputes is developed in international practice. It is noted that the European Community attaches great importance to mediation as an alternative way of resolving disputes in various spheres of society's life.

Keywords: mediation, settlement of disputes, conciliation, the mediator, the alternative form of dispute resolution.

Постановка проблеми. У сучасному світі особливого значення набувають механізми саморегулювання, коли суб'єкти суспільних відносин мають можливість самостійно встановлювати правила поведінки і контролювати їх дотримання. Зростання активності та відповідальності учасників правових відносин дозволяє державі делегувати частину своїх повноважень у певних сферах інститутам громадянського суспільства. Зарубіжний досвід свідчить про те, що вирішення і врегулювання правових спорів відноситься саме до однієї з таких сфер. Так, при аналізі підсумків судових реформ, проведених у другій половині ХХ століття в країнах континентальної Європи, зверталася увага на необхідність загальної відмови від «державного патерналізму» (коли вирішення правових спорів здійснюється виключно в ході правозастосовної діяльності, шляхом прийняття відповідного обов'язкового для виконання рішення) і переходу до «плюралістичного підходу», тобто визнання необхідності забезпечення конфліктуючим особам права вибору способу врегулювання їх розбіжностей шляхом надання можливості використання примирних процедур [1].

Цій проблематиці приділяється увага на рівні Організації Об'єднаних Націй, Європейського Союзу, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної торгової палати. Перехід нашої країни до ринкових економічних відносин, правове регулювання яких здійснюється на основі якісно нового законодавства більшою мірою відкриває широкі можливості для використання недержавних форм вирішення конфліктів, що відповідно дозволить істотно розвантажити державну судову систему. Ці способи розглядаються як альтернатива державному правосуддю і тому називаються альтернативними формами вирішення спорів (Alternative Dispute Resolution – ADR).

У міжнародній практиці для вирішення правових конфліктів стали застосовуватися такі примирні процедури, як: врегулювання спору самими сторонами шляхом переговорів (negotiation); врегулювання спору за допомогою незалежного посередника, який сприяє досягненню сторонами угоди (mediation, conciliation); врегулювання спору за допомогою посередника-арбітра, який в разі недосягнення угоди уповноважений вирішити суперечку в порядку арбітражу (med-art); врегулювання спору за участю керівників підприємств, їхніх юристів і третьої незалежної особи, яка очолює слухання справи (mini-trial) [2].

Як показує досвід європейських держав, за умов розвиненої економічної свободи, ділового співробітництва суб'єкти правовідносин все більше зацікавлені у гнучких, оперативних формах врегулювання спорів, а не у тривалій, дорогій судовій процедурі. Саме тому інститут медіації здатний стати ефективним та дієвим засобом у розв'язанні правових спорів та стане повноцінним функціонуючим механізмом у цілісній системі альтернативних способів вирішення спорів. Світова практика свідчить про те, що на сьогодні медіація є однією з найпопулярніших форм альтернативного вирішення спорів, адже практично 90% усіх процедур медіації завершуються успішно для конфліктуючих сторін. Зарубіжні юристи та адвокати вже не можуть уявити повсякденне управління конфліктом без застосування медіації [3].

Альтернативні способи вирішення спорів є сукупністю різноманітних погоджувальних процедур, які спрямовані на всебічне, повне та неупереджене врегулювання правових конфліктів за допомогою недержавних механізмів та методів, які забезпечують швидке й ефективне вирішення спорів на основі узгодження позицій та інтересів сторін, при мінімальних затратах часу й коштів зацікавлених осіб. Узгодження позицій конфліктуючих сторін, пошук компромісу у правовому спорі, готовність до порозуміння та певних поступок є важливими засадами альтернативних способів вирішення спорів. Такі підходи створюють реальні та більш широкі можливості щодо примирення сторін та розвитку їх подальшої співпраці. Дослідження міжнародної правозастосовної практики дозволяє зробити висновок про прогресивність та ефективність інституту медіації відносно інших існуючих альтернативних форм врегулювання спорів і про необхідність його впровадження в Україні. Сенс медіації як особливої примирної процедури полягає у відході від конфлікту, виведення суспільства на якісно новий рівень співпраці та демократизму, формування засад правової держави і дієвості громадянського суспільства.

Стан дослідження. Варто зазначити, що у сучасних умовах значно зріс інтерес до альтернативних способів вирішення правових спорів і особливо медіації. Процес медіації цікавить не лише соціологів, психологів, педагогів, а й правників. На особливу увагу заслуговують праці: А. Анцупова, Н. Бондаренко-Зелінської, Д. Давиденка, В. Землянської, Говарда Зера, Н. Грень, С. Калашникової, Р. Коваль, В. Кудрявцева, С. Кравцова, Н. Нестор, Н. Осіпової, Л. Панова, Ц. Шамлікашвілі, А. Шипилова та ін. Зокрема, А. Біцай, Н. Нестор, Ж. Мандриченко, Н. Осіпова, В. Саранюк, О. Соловійова у своїх дослідженнях звернули увагу на вирішення практичних проблем застосування медіації в розв'язанні спорів у різних галузях права.

Метою статті є аналіз міжнародно-правових стандартів регулювання процедури застосування медіації при вирішенні правових спорів у різних сферах суспільного життя.

Виклад основного матеріалу. Незалежне, ефективне і прозоре функціонування системи правосуддя є основою реалізації принципу верховенства права і важливим елементом гарантії та захисту основних прав і свобод людини. При вирішенні питання про стандарти Ради Європи та Європейського союзу у сфері незалежності та ефективності судової системи першим документом, який відразу приходить на думку, є Європейська конвенція про захист прав людини і, зокрема, ст. 6 Конвенції, яка захищає право на справедливий судовий розгляд.

Для підтримки і узгодження завдань держав-членів у цьому відношенні та на додаток до зазначеної Конвенції з 70-х років Комітет міністрів Ради Європи прийняв кілька рекомендацій, що визначають загальні принципи функціонування системи правосуддя і пропонують урядам розробити відповідне законодавство, а також приймають інші заходи, спрямовані на підтримку, розвиток і зміцнення таких принципів.

Реалізація «позасудових способів врегулювання спорів» є однією з цілей таких рекомендацій: Рекомендації № R (98) 1 Комітету міністрів державам-членам про сімейну медіацію (прийнята Комітетом Міністрів 21 січня 1998 р.); Рекомендації № R (99) 19 Комітету міністрів про медіацію в кримінальному процесі (Ухвалена Комітетом міністрів 15 вересня 1999 р.); Рекомендації Rec (2002) 10 Комітету міністрів державам-членам про медіацію в цивільному процесі (прийнята Комітетом міністрів 18 вересня 2002 р.).

Дані Рекомендації були першими документами подібного роду, що визнають важливість медіації для європейських співтовариств в мінливому соціальному контексті. Крім того, вони також актуальні і тому, що стимулюють держави-члени впроваджувати і зміцнювати медіацію у трьох сферах: сімейному, кримінальному та цивільному праві [4, с. 9–10].

Європейська комісія з ефективності правосуддя (СЕРЕЈ) доклала зусиль до більш ефективної реалізації Рекомендацій Комітету міністрів з питань медіації. На основі Рекомендацій СЕРЕЈ розробила керівні принципи і конкретні заходи, спрямовані на забезпечення їх ефективного здійснення. Таким чином, 7 грудня 2007 року було прийнято «Керівні принципи для більш ефективної реалізації існуючої рекомендації про медіацію в кримінальному процесі СЕРЕЈ (2007) 13» [5] і «Керівні принципи для більш ефективної реалізації існуючих рекомендацій про сімейну медіацію та медіацію в цивільному процесі СЕРЕЈ (2007) 14» [6].

Дані Керівні принципи виступають практичним інструментом держав-членів (національних законодавців, політиків, суддів і загалом всіх зацікавлених сторін), допомагаючи їм адаптувати Рекомендації та знайти підставу в наявних міжнародних та регіональних документах, визначаючи, як такі положення можуть найкраще реалізуватися у розробці нових стандартів у тих сферах, в яких існують правові прогалини.

В основі Керівних принципів закладені три поняття: «наявність», «доступність», «інформованість», відомих як «три головні складові мнемонічної схеми» це ті три елементи, на яких ґрунтуються схеми розвитку медіації.

Таким чином, щоб збільшити рівень застосованості медіації, необхідно вжити заходів для розробки і створення реально діючих схем на максимально великій географічній площі. Для розвитку доступності медіація повинна бути вигідна клієнтам у тому аспекті, що стосується витрат, часу, місця, інформації та легкості доступу до медіатора. Навіть якщо медіація існує і доступна для всіх, – не всі знають про неї або про її особливості та переваги. Підвищення інформованості усіх зацікавлених сторін також є важливою умовою розвитку інституту медіації.

Міжнародно-правових актів, що регулюють питання медіації, порівняно небагато: Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25 січня 1996 р. (Ст. 13), Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), прийняті Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН №40/33 від 29 листопада 1985 р., Декларацію основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою, прийняту Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 40/34 від 29 листопада 1985 р.

Слід також виділити ряд документів Комісії Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), включаючи нижченаведені: Погоджувальний регламент ЮНСІТРАЛ від 4 грудня 1980 р. та Типовий закон ЮНСІТРАЛ від 19 листопада 2002 р. про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру.

Разом з тим, питання медіації, медіативних технологій і механізмів переважно отримали відображення і розвиток в документах так званого «м'якого міжнародного права», наприклад, в таких: документи Європейського Парламенту та Ради, в першу чергу, це – Директива Європейського Парламенту та Ради № 2008/52 / ЄС від 21 травня 2008 р. про деякі аспекти медіації в цивільних і комерційних справах. Серед документів Ради Європи варто виокремити такі: Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № Я (85) 11 від 28 червня 1985 р. державам-членам про становище потерпілого в сфері кримінального права і процесу; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № I (87) 18 від 17 вересня 1987 р. державам-членам про спрощення кримінального правосуддя; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № Я (87) 20 від 17 вересня 1987 р. державам-членам про реакцію громадськості на правопорушення неповнолітніх; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № Я (87) 21 від 17 вересня 1987 р. державам-членам про підтримку потерпілих і про попередження віктимізації; Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи №11 (92) 16 від 19 жовтня 1992 р. державам-членам про Європейські правила застосування санкцій та інші заходи в місцевому співтоваристві; Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № К (95) 12 від 11 вересня 1995 р. державам-членам про управління кримінальним правосуддям; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № Я (98) 1 від 21 січня 1998 р. державам-членам про сімейну медіацію; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № I (99) 19 від 15 вересня 1999 р. державам-членам про медіацію в кримінальних справах; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № 17ЕС (2001) 9 від 5 вересня 2001 р. державам-членам про альтернативний судовому розгляду механізм вирішення спору між адміністративними органами влади та приватними особами; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № КЕС (2002) 10 від 18 вересня 2002 р. державам-членам про медіацію в цивільних справах.

Серед документів Економічної і соціальної ради ООН, що стосуються посередництва, варто назвати такі: Резолюція Економічної і соціальної ради ООН № 1999/26 від 28 липня 1999 р. «Розробка та здійснення заходів посередництва і реституційного правосуддя в галузі кримінального правосуддя»; Резолюція Економічної і соціальної ради ООН № 2000/14 від 27 липня 2000 р. «Основні принципи застосування програм реституційного правосуддя в питаннях кримінального правосуддя»; Резолюція Економічної і соціальної ради ООН № 2002/12 від 24 липня 2002 р. «Основні принципи застосування програм реституційного правосуддя в питаннях кримінального правосуддя».

Однією з перших є Рекомендація № R (98) 1 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам від 21 січня 1998 р. про сімейну медіацію, що прийнята 21-м Комітетом міністрів 1998 р. на 616-му засіданні заступників міністрів. У п. 7 Рекомендації вказано те, що використання медіації має чимало перспектив, серед яких увагу зацентровано на можливості покращення спілкування між членами сім'ї, зниження кон-

фліктності між причетними до спору сторонами, мирного вирішення спору та продовження особистих контактів між батьками і дітьми, зниження соціальних та економічних витрат роздільного проживання і розлучення для самих сторін і для держав [7].

У Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № I (99) 19 від 15 вересня 1999 р. державам-членам про медіацію в кримінальних справах зазначено, що завдяки своїй гнучкості та залученості сторін медіація передбачає більшою мірою, ніж система кримінальної юстиції, можливість комплексного вирішення виниклих через злочини проблем. Визначено, що медіація в кримінальних справах може існувати і як альтернатива традиційному кримінальному судочинству, і як доповнення до такого судочинства та застосування покарання, медіація здатна також зменшити кількість вироків до позбавлення волі а, в підсумку, – скоротити витрати на тюремну систему [8].

Зокрема, у Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи Rec(2001) 9 наголошено на перевагах альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами-приватними особами та рекомендовано урядам держав-членів сприяти використанню альтернативних засобів для врегулювання спорів між адміністративними органами й сторонами-приватними особами, таких, як внутрішній перегляд, примирення й медіація, урегулювання шляхом переговорів та арбітраж. У документі зазначається, що застосування цих засобів можна б було зробити обов'язковою попередньою умовою судового розгляду. Запропоновано використовувати такі альтернативні засоби врегулювання спорів, як в позасудовому порядку загалом, чи ж до початку судового процесу або в його ході. Основними перевагами альтернативних засобів урегулювання адміністративних спорів можуть бути, залежно від справи, більш прості та гнучкі процедури, що уможливають швидше й дешевше врегулювання спору, дружнє врегулювання, врегулювання спорів за участю експертів, вирішення спорів на засадах справедливості, а не тільки відповідно до суворих правових норм, і більш широкі межі розсуду [9].

Європейською комісією з ефективності правосуддя 7 грудня 2007 р. ухвалено Керівні принципи № 15 для кращого виконання наявної Рекомендації щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами і сторонами-приватними особами. Європейська комісія з ефективності правосуддя відзначила такі перешкоди для запровадження альтернативного розв'язання спорів між адміністративними органами і приватними сторонами: неусвідомлення потенційної корисності та ефективності альтернативного розв'язання спорів між адміністративними органами і приватними сторонами; недостатнє роз'яснення адміністративним органам переваг альтернативних моделей розв'язання таких спорів, які можуть призвести до нетрадиційних, ефективних і раціональних результатів; недовіра судів до розвитку поза-судових альтернатив судовому вирішенню спорів у адміністративній царині; відсутність поінформованості щодо різних альтернативних методів розв'язання спорів у цій конкретній сфері; відсутність спеціально підготовлених нейтральних посередників у зазначеній сфері; невеликий обсяг наукових досліджень альтернатив вирішенню адміністративних спорів у судовому порядку. Роль судів за керівними принципами № 15 полягає у рекомендації сторонам методів, альтернативних судовому розгляду, зокрема, процедури примирення, медіації та переговорів з метою врегулювання, і проведенні відповідних інформаційних заходів. При судовому розгляді справи суддям належить брати до уваги досягнуту сторонами згоду, окрім випадків, коли вона суперечить публічному інтересу [10].

У Рекомендації Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах від 18 вересня 2002 р. наголошується, що медіація може бути особливо корисною в тому разі, коли самі лише судові процедури менше підходять сторонам. Зокрема, з огляду на видатки на них, офіційний характер судочинства або ж коли існує потреба підтримувати діалог чи контакти між сторонами. Держави мають розглянути можливість організації й забезпечення повністю або частково безкоштовної медіації або надання правової допомоги для медіації, зокрема, коли інтереси однієї зі сторін потребують особливого захисту [11].

Зрозуміло, що відображення питання медіації в зазначених вище документах різняться. На відміну від документів, повністю присвячених питанням медіації, більшість зазначених документів лише певною мірою зачіпає питання медіації. В той же час аналіз змісту зазначених міжнародних документів і документів міжнародних організацій, в тому числі в частині закріплених в них визначень поняття «медіація» і механізмів стимулювання інтеграції медіації в національні законодавства держав, підтвердив високе значення, що надається на міжнародному рівні медіації, що має істотний потенціал скорочення кількості конфліктних ситуацій і робочого навантаження на судові інстанції, скорочення тривалості, зниження фінансових витрат і полегшення процедур вирішення спорів і врегулювання конфліктів в різних сферах суспільних відносин (цивільний і арбітражний процеси, кримінальний процес, адміністративний процес, міжнародні відносини, сімейні та трудові спори, світова юстиція та ін.).

Комісією ООН з міжнародного торгового права був розроблений Типовий закон «Про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру», рекомендований в 2002 р. Генеральною Асамблеєю ООН. У Законі під погоджувальною процедурою розуміється не тільки медіація. У ст. 1 Типового закону Комісії ООН з міжнародного торгового права наведено формальне визначення медіації (або мирової угоди), згідно з якою медіація – це «...процес..., коли сторони залучають третю особу або осіб ... з метою надання ними допомоги у мирному врегулюванні спорів, що виникають із приводу контрактних чи інших правових відносин, або пов'язані з ними. Мировий посередник не має права нав'язувати сторонам способи врегулювання спору» [12].

На практиці процедури, в межах яких будь-яка третя особа надає сторонам спору допомогу в його врегулюванні, називають різними термінами: погоджувальні процедури, посередництво, нейтральна оцінка, міні-суд тощо. Сфера поширення цього акта дуже широка, він охоплює питання, що впливають з усіх відносин комерційного характеру, – і договірних, і не договірних (будь-які торговельні угоди на поставку товарів або послуг чи обмін товарами або послугами; дистриб'юторські угоди; комерційне представництво або агентські відносини; факторинг; лізинг; будівництво промислових об'єктів; надання консультативних послуг; інжиніринг; ліцензування; інвестування; фінансування; банківські послуги; страхування; угоди про експлуатацію або концесії; спільні підприємства та інші форми промислового або підприємницького співробітництва; перевезення товарів або пасажирів повітряним, морським, залізничним чи автомобільним транспортом). У коментарі до Типового закону вказано, що він розроблявся в контексті визнання щораз ширшого використання погоджувальної процедури як методу врегулювання комерційних суперечок. Типовий закон також покликаний забезпечити однакові правила щодо погоджувального процесу [12].

У 2003–2004 рр. ініціативною групою практикуючих медіаторів за підтримки Європейської комісії був розроблений Європейський кодекс поведінки медіаторів, прийнятий на конференції в Брюсселі 2 червня 2004 р. та призначений для застосування у всіх видах медіації у цивільних та комерційних справах. Європейський кодекс поведінки медіаторів (European Code of Conduct for Mediators) містить комплекс етичних принципів діяльності медіатора, дотримання яких є критерієм професіоналізму. Зокрема підкреслюється, що медіатор зобов'язаний «стежити за відповідністю результатів своєї роботи інтересам суспільства загалом, прагнути до професіоналізації та гуманізації управлінських відносин і підвищення рівня культури в суспільстві» [13]. Відповідно до положень Кодексу, медіація визначається як будь-який процес, при якому дві та більше сторони погоджуються на залучення третьої стони для надання їм допомоги при вирішенні їх спору шляхом досягнення згоди без судового рішення, незалежно від того, як цей процес може називатися або характеризуватися в загальноприйнятому сенсі в кожній з країн-членів. Посилання на Кодекс не порушують дію національного законодавства або правил, що регулюють окремі сфери діяльності. За твердженням К. Недо, «цей Кодекс зводить медіацію в країнах ЄС в ранг невід'ємного елемента сучасного процесу вирішення конфліктних ситуацій, орієнтованого на виховну і відновну функції правосуддя» [14, с. 166].

Директивою Європейського парламенту та Ради 2008/52/ЄС від 21 травня 2008 р. «Щодо деяких аспектів медіації в цивільних і комерційних справах» визначено основні завдання щодо забезпечення кращого доступу до правосуддя як частини політики Європейського Союзу побудувати територію свободи, безпеки та справедливості, що повинна включати доступ як до судових, так і до позасудових методів врегулювання спорів [15]. Ця Директива має зробити внесок у належне функціонування внутрішнього ринку, особливо що стосується наявності послуг медіації. Медіація може забезпечити швидке розв'язання із найменшими витратами спорів у цивільних і комерційних справах через процеси, спеціально пристосовані до потреб сторін. Існує більша ймовірність, що домовленості, досягнуті в результаті медіації, будуть добровільно дотримуватись, а між сторонами збережуться дружні і тривалі стосунки. Ці переваги стають ще більш очевидними у ситуаціях, що мають міжнародний характер.

21 травня 2013 р. Рада ЄС прийняла Директиву про позасудове врегулювання споживчих спорів. Ухвалення Директиви 2013/11/ЄС зумовлено необхідністю заповнити прогалини в правовому регулюванні позасудового вирішення споживчих спорів. Об'єктами правового регулювання Директиви 2013/11/ЄС є суспільні відносини, що виникають між споживачем, громадянином ЄС і підприємцем (резидентом ЄС) на національному та транскордонному рівні. Даний документ має на меті створення простої, швидкої і маловитратної процедури вирішення спорів між споживачами та підприємцями [16]. Позасудові механізми вирішення споживчих спорів вже існують у багатьох країнах ЄС, але всі вони мають різний статус і розвиваються по-різному. Нова система покликана гармонізувати становлення даного інституту. Директива застосовується як до внутрішньонаціональних, так і до міжнародних споживчих спорів практично у всіх сферах діяльності, включаючи електронну комерцію. Вона встановлює мінімальні стандарти неупередженості, прозорості та ефективності установ ADR.

Розробники Директиви звернули увагу на дві проблеми, які покликані вирішити даний документ. По-перше, процедури ADR до появи нового загальноєвропейського регулювання існували далеко не у всіх країнах ЄС: в одних державах такі інститути здавна є частиною правової культури (наприклад, країни Північної Європи), в інших – невідомі зовсім (Південна і Східна Європа). З цієї причини ст. 5 (1) Директиви вимагає від країн ЄС створювати організації по ADR (хоча б одну) для всіх спорів за участю споживачів, охоплених Директивою [16].

По-друге, навіть там, де подібні інститути існують, обізнаність споживачів про них знаходиться на досить низькому рівні. Тому Директива зобов'язує підприємців інформувати споживачів, яка установа ADR компетентно розглядає суперечки, що виникають на підставі укладеного договору.

Висновки. Таким чином, під альтернативним вирішенням спору у законодавстві ЄС розуміється по-засудове вирішення спорів за допомогою залучення незалежної третьої особи, яка пропонує або виносить рішення, або підводить сторони до взаємовигідного вирішення спору. Розробка правового регулювання даного інституту активно ведеться як на регіональному (ЄС), так і на універсальному (ЮНСІТРАЛ) рівнях.

Як показує світова практика, будь-яка демократична країна, що шукає шляхів задоволення всезростаючого попиту суспільства на ефективну і неупереджену систему правосуддя, має створити повноцінний комплекс різноманітних дієвих процедур врегулювання спорів. У зв'язку з цим, в Європі здобув великої прихильності рух із запровадження медіації, про що свідчить значна кількість міжнародних інструментів Європейського співтовариства та Ради Європи. Медіація – це визнана світовою спільнотою реальність, ефективний спосіб вирішення конфліктів, альтернативна форма вирішення спорів, що дозволяє знайти життєздатне рішення, яке максимально задовольняє потреби сторін, залучених у суперечку. На нашу думку, Україні варто враховувати позитивний досвід європейських країн в аспекті широких можливостей альтернативних способів вирішення спорів, особливо медіації. Це шлях до зниження соціальної напруги, порозуміння та консенсусу в різних сферах суспільного життя.

Список використаної літератури

1. Калашикова С. И. Медіація в сфері гражданської юрисдикції / С. И. Калашикова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mosmediator.narod.ru/index/0-1604>.
2. Кузьміна М. Н. Медіація як альтернативна форма розшення правових конфліктів. Развитие альтернативных форм разрешения правовых конфликтов в России: практика, проблемы, перспективы // Тезиси учасників Всеросійської конференції 19 – 21 жовтня 1999 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.lawclinic.ru.
3. Адамантис Е. Медіація в Україні: «за» і «проти» / Е. Адамантис // Юрист & Закон. [Електронний ресурс] – 2011. – № 42. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/EA002546.html.
4. Доклад експертів по результатам засідання робочої групи по вопросу: Механизмы внесудебного урегулирования споров (ВУС) с акцентом на следующие вопросы: уголовное восстановительное правосудие и процедура медиации в гражданском процессе г. Страсбург, 26 сентября 2016 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://rm.coe.int/1680700fd3>.
5. Керівні принципи для кращого виконання наявної Рекомендації про медіацію в кримінальних справах (Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (ЄКЕП-СЕРЕЈ) Страсбург, 7 грудня 2007 р. – СЕРЕЈ (2007) 13) // Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства – К., 2015. – С. 489–496.
6. Керівні принципи для кращого виконання наявних рекомендацій про медіацію в сімейних справах і медіацію в цивільних справах (Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (ЄКЕП-СЕРЕЈ), Страсбург, 7 грудня 2007 р., СЕРЕЈ (2007) 14) // Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. – Київ, 2015. – С. 472–480.
7. Рекомендація № R (98) I Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в сімейних справах (прийнята Комітетом Міністрів 21 січня 1998 р. на 616-ому засіданні заступників міністрів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1116317&Site=CM>.
8. Рекомендація № R (99) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державами-членам щодо медіації в кримінальних справах (прийнята Комітетом Міністрів 15 вересня 1999 р. на 679-ому засіданні заступників міністрів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_828.
9. Рекомендація Res (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами (ухвалена Комітетом Міністрів 5 вересня 2001 р. на 762-ому засіданні заступників міністрів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sc.gov.ua/uploads/tinytce/files/13.pdf>.

10. Керівні принципи для кращого виконання наявної Рекомендації про альтернативні методи розв'язання спорів між адміністративними органами і приватними сторонами (Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (СКЕП-СЕРЕЖ) Страсбург, 7 грудня 2007 р., СЕРЕЖ (2007) 15) // Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. – К., 2015. – С. 481–488.
11. Рекомендація Res (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах (ухвалена Комітетом Міністрів 18 вересня 2002 р. на 808-му засіданні заступників міністрів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1568851&Site=COE>.
12. Про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру. Типовий закон Комісії Організації Об'єднаних Націй по праву міжнародної торгівлі. Міжнародний документ від 24.06.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_117.
13. Європейський кодекс поведення медиаторів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.bssclaw.ru>.
14. Недо К. А. Особенности медиации в судопроизводстве Болгарии и проблемы имплементации общеевропейских стандартов медиации / К. А. Недо // Європейські перспективи. – 2015. – № 6. – С. 166–172.
15. Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах. Міжнародний документ № 2008/52/ЄС від 21.05.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95.
16. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE (dyrektywa w sprawie ADR w sporach konsumenckich) // Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 2013.– 18 czerwiec. – L 165. – S. 63 – 79. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32013L0011>.

References

1. Kalashnikova, S. I. (2011). *Mediatsiya v sfere grazhdanskoy yurisdiktsii [Mediation in the sphere of civil jurisdiction]*. Moskva Retrieved from <http://mosmediator.narod.ru/index/0-1604> [in Russian].
2. Kuzmina, M. N. (1999) *Mediatsiya kak alternativnaya forma razresheniya pravovykh konfliktov [Mediation as an alternative form of resolving legal conflicts]* Vserossiiskaia konferentsiia «Razvitie alternativnykh form razresheniya pravovykh konfliktov v Rossii: praktika, problemy, perspektivy» – All-Russian Conference «Development of alternative forms of resolving legal conflicts in Russia: practice, problems, perspectives» Retrieved from www.lawclinic.ru [in Russian].
3. Adamantis, E. (2011) *Mediatsiia v Ukraini: «za» i «protiv» [Mediation in Ukraine: «for» and «against»]*. *Yurist & Zakon – Lawyer & Law*, 42. Retrieved from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/EA002546.html [in Ukrainian].
4. *Doklad ekspertov po rezultatam zasedaniia rabochei grupy po voprosu: Mekhanizmy vncudebnogo urehulirovaniia sporov (VUS) s aktsentom na sleduyushchiie voprosy: uholovnoie ustanovitelnoie pravosudiie i protsedura mediatsii v grazhdanskom protsecie (2016) [Expert report on the results of the meeting of the working group on the topic: Out-of-court dispute resolution mechanisms (VUS) with emphasis on the following issues: criminal restoration justice and the procedure for mediation in the civil process]* Retrieved from <https://rm.coe.int/1680700fd3> [in Russian].
5. *Kerivni pryntsypy dlia krashchoho vykonannia naiavnoi Rekomendatsii pro mediatsiiu v kryminalnykh spravakh [Guiding principles for better implementation of the existing Recommendation on Mediation in Criminal Matters]* (2007, December 7). *Yevropeiski ta mizhnarodni standarty u sferi sudochynstva – European and international standards in the field of justice.* – Pp. 489–496 [in Ukrainian].
6. *Kerivni pryntsypy dlia krashchoho vykonannia naiavnykh rekomendatsii pro mediatsiiu v simeinykh spravakh i mediatsiiu v tsyvilnykh spravakh [Guidelines for better implementation of existing recommendations on mediation in family matters and civil mediation]* (2007, December 7). *Yevropeiski ta mizhnarodni standarty u sferi sudochynstva – European and international standards in the field of justice.* – Pp. 472–480 [in Ukrainian].
7. *Rekomendatsiia № R (98) I Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo mediatsii v simeinykh spravakh [Recommendation No. R (98) I of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States on mediation in family matters]* (1998, January 21). Retrieved from : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1116317&Site=CM> [in Ukrainian].

8. *Rekomendatsiia № R (99) 19 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavamy-chlenam shchodo mediatsii v kriminalnykh spravakh [Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States on mediation in criminal matters] (1999, September 15). Retrieved from : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_828 [in Ukrainian].*
9. *Rekomendatsiia Rec (2001) 9 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo alternatyv sudovomu rozghliadu sporiv mizh administratyvnymy orhanamy y storonamy – pryvatnymy osobamy [Recommendation Rec (2001) 9 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties] (2001, September 5). Retrieved from : <http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/13.pdf> [in Ukrainian].*
10. *Kerivni pryntsyipy dlia krashchoho vykonannia naiavnoi Rekomendatsii pro alternatyvni metody rozviazannia sporiv mizh administratyvnymy orhanamy i pryvatnymy storonamy [Guidelines for better implementation of the existing Recommendation on alternative dispute resolution methods between administrative authorities and private parties] (2007, December 7). Yevropeiski ta mizhnarodni standarty u sferi sudochynstva – European and international standards in the field of justice. – Pp. 481–488 [in Ukrainian].*
11. *Rekomendatsiia Rec (2002) 10 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo mediatsii v tsyvilnykh spravakh [Recommendation Rec (2002) 10 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to Member States on mediation in civil matters] (2002, September 18). Retrieved from : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1568851&Site=COE> [in Ukrainian].*
12. *Pro mizhnarodnu komertsiiu pohodzhuvalnu protseduru. Typovyi zakon Komisii Orhanizatsii Obiednanykh Natsii po pravu mizhnarodnoi torhivli [About the international commercial conciliation procedure. Model Law of the United Nations Commission on International Trade Law] (2002, June 24). Retrieved from : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_117 [in Ukrainian].*
13. *Evropeyskyi kodeks povedenya medyatorov [European Code of Conduct for Mediators]. Retrieved from : <http://www.bssclaw.ru> [in Russian].*
14. *Nedo, K. A. (2015) Osobennosty medyatsyy v sudoproizvodstve Bolharyi y problemy ymplementatsyy obshcheevropeyskykh standartov medyatsyy [Features of Mediation in Bulgaria's Proceedings and Problems of Implementation of European Mediation Standards] Yevropeiski perspektivy – European perspectives, 6, 166–172 [in Ukrainian].*
15. *Dyrektyva 2008/52/ES Yevropeiskoho parlamentu i Rady pro deiaki aspekty mediatsii u tsyvilnykh ta komertsiiynykh spravakh [Directive 2008/52 / EC of the European Parliament and of the Council on certain aspects of mediation in civil and commercial matters] (2008, May 21). Retrieved from : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95 [in Ukrainian].*
16. *Directive 2013/11/EU of the European Parliament and of the Council of 21 May 2013 on alternative dispute resolution for consumer disputes and amending Regulation (EC) No 2006/2004 and Directive 2009/22/EC (Directive on consumer ADR) Retrieved from : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32013L0011>.*

Стаття надійшла до редакції 29.11.2017.